

HALK YAŞAMI

Yazan: DON YODER*

Çev.: Ayça YAVUZ**

“Halk yaşamı” (folklife) kelimesi henüz Amerika’da sözlüklere girmemiş, İngilizce’de de yeni kullanılan bir kelimedir. İsveççe “folkli” kelimesinin Almanca’ya “volksleben” olarak geçmiş halini edebiyatçılar İngilizce’ye “halk yaşamı” (folklife) olarak uyarladılar. İngilizce’deki “halk yaşamı araştırmaları” (folklife research) veya “halk yaşamı çalışmaları” (folklife studies) kelimeleri Almanca’da “volkskunde” olan İsveççe’deki “folkli-forskning” kelimesinden gelmektedir.

1960’larda Amerika’da akademik bir disiplin olarak şekillenen “halk bilimi çalışmaları” (folklife studies) veya “halk bilimi araştırmaları” (folklife research) ulusal ve bölgesel kültürlerin halk seviyeleri üzerine tamamıyla ilmi bir şekilde yoğunlaşmıştı. Özet olarak, halk bilimi çalışmaları halk kültürünü ve onun bütününi ihtiva eder. Halk kültürü, gelenekten yansıyan ve gelenekten nakledilmiş olan ve esasen kırsal ve sanayileşme öncesi kültürlerin yansıması olan geleneksel kültürdür. Medeniyet içerisindeki diğer bakış açılarıyla zıtlaşabilir. Özellikle seri üretim, makineleşme ve 20. yüzyılın popüler kültürüne açıkça karşıdır.

İngiltere’de ve Amerika’da halk kül-

türü (folklife) terimini kullanmaya başlayanlar, “halk yaşamı” teriminin içerisine sözlü ve ruhani materyallerle birlikte halkın kültürel fenomenlerini de eklediler. Eski İngilizce bir kelime olan “halk bilimi” (folklore) bilinçli bir şekilde, daha geniş manalar ifade eden bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bir anlamda halk bilimi ve halk bilimi hareketleri, 19. yüzyılın keşfi İngilizce konuşan adalarda, esasen sözlü gelenekleri içeren halk kültürünü temsil eder. Halk şarkıları, halk hikayeleri veya halk inançları, üzerine uzmanlık çalışması yapılsa bile halk bilimcinin keşfettiği kendi kültürünün halk seviyesi değil sadece bir bölümüdür. Halk yaşamı hareketi, halk kültürünün 20. yüzyıldaki bütün değerleriyle birlikte yeniden keşfidir.

Halk yaşamının heyecan verici tarafı kesinlikle budur yani her şeyi kapsamasıdır. Geleneklerin ve halk cemiyetinin yaşamdaki her evresi, bir bütününi karşılıklı ilişkisi veya işlevi olarak incelenebilir. Araştırmacı; çok önceleri, halk bilimcilerin sınırlarını çizdiği halk şarkısının, halk hikayesinin, bilmecenin v.s. sözlü etkilerini değil aynı zamanda tarım ve ziraat tarihini, yerleşim modellerini, di-

(*)Don Yoder, Pensilvanya Üniversitesi’nde Halk Bilimi ve Halk Yaşamı bölümünün kürsü başkanıdır. Şikago Üniversitesi’nde doktora yaptıktan sonra, akademik yaşamının büyük bölümünde özellikle Amerika’nın bölgesel halk yaşamı ve Pensilvanya çiftçilerinin halk kültürü hakkında çalışmalar yapmıştır. Don Yoder 1949’da kurucularından olduğu ve halen üç ayda bir çıkan Pensilvanya Toplum ve Halk Bilimi Dergisi’nin editörüdür. Prof. Yoder, yaz aylarını, genellikle Avrupa’da özellikle Pensilvanya halk kültürünün şekillenmesinde tesiri olmuş Ren Nehri’nin batısındaki Alman topraklarında, şimdiki adıyla Renalya eyaletinde, Almanya’da, İsviçre’de ve İngiliz adalarında, halklar ve kültürler üzerine araştırmalar yapmış olan enstitülerin arşivlerini ve müzelerini inceleyerek geçirir. Araştırmalarında özellikle incelediği alanlardan bir tanesi de halk inanışları ve bunların Amerikan varyasyonlarıdır. 1956 yılından beri Pensilvanya Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olan Prof. Yoder’in Pensilvanya bölgesel Flemenk halk şarkıları çalışmalarını derlediği Pensilvanya İlahileri adında bir de kitabı vardır.

** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi.

yalektini veya halk ağızlarını, halk mimarisini, halk mutfağını, halk giyimini, halk yılını, halk dinini, halk hekimliğini, halk eğlencelerini, halk edebiyatını, halk sanatlarını ve el sanatlarını da araştırmalıdır. Kültürdeki sözlü, ruhsal ve maddesel bakış açılarının tamamının “halk yaşamı” (folklife) olarak adlandırılması heyecan vericidir.

Avrupa, Amerikan kültürünün ana kaynağı olarak, Avrupa ilimleri de Amerikan halk yaşamı ilimlerinin önünde ilerleyerek ona ilham vermiştir. Biz Amerikalılar, Avrupa’daki örneklerinden uyarlanan halk yaşamı çalışmalarını üniversitelerimizde bir disiplin olarak şekillendirmeye başladık.

Avrupa’da halk kültürleri verilerinin sistematik olarak toplanması ve arşivlenmesi, Amerika’daki ilmi çalışmaların çok önünde olduğundan, Amerikalı bilim adamları Avrupa’yı ziyaretlerinde, Avrupa’nın iç kaynaklı halk kültürü çalışmalarından etkilendiler. 19. yüzyıldan beri Stockholm’deki Nordiska Museet ve Batı ve Doğu Avrupa’daki pek çok halk kültürel ve etnografya enstitüleri, kendi coğrafi ve kültürel bölgelerinin halk yaşamını incelemekteydiler. Bazı zamanlarda bu araştırmaları motive eden; küçük ulusların kendi geleneksel kültürlerini ve dillerini çağdaş medeniyetlerin ısrarla küreselleştirme hücumuna karşı koruma güdüsü olan, kültürel milliyetçilikti. Her durumda, Avrupa halk yaşamının Avrupa çalışmaları, halk psikolojisi ve halk mentalitesini ilgilendiren halk yaşamı çalışmaları Avrupa’nın devam eden kendini keşif sürecinin bir parçasıydı. 20. yüzyılın en karmaşık kent yaşamının kendine has yaşam tarzı sadece halk kültürünün köklerinde yatan kaynaklara dayanarak açıklanabilir. Queens Üniversitesi’nden E. Estyn Evans’ın söylediği gibi “Bugünü izah etmede geçmişe olan ihtiyaç hiçbir şeyden daha az değildir”. Avrupa’daki halk yaşamı alimlerinin başı Sigurd Eri-

xon’un her zaman üstünde durduğu gibi halk yaşamı çalışmalarının odak noktası insanın kendisidir, “ilk yerde...insan İskandinav veya Avrupa topraklarında dahi olsa uzun vadede...ve genelde”.

Folklor çalışmalarının Avrupa ilimlerinde şekillenmiş iki temel eğilimi vardır: Çağdaş ve tarihsel veya yatay ve dikey yaklaşımlar. Avrupa’da enstitüler ve kuruluşlar çalıştıkları yerdeki halk yaşamı materyallerini arşivlemeye başladılar. Yatay yaklaşım, kendi hafızalarından materyal veren veya doğrudan röportajlarla ya da dolaylı olarak yazılı anketlerle kendi hafızalarından malzeme sağlayan kimselerin ağ biçiminde kullanımını içerir. Dikey yaklaşım ise; geleneksel tarihe göre gelenekler, inançlar ve diğer halka ait öğeleri yararlanabilir her tarihsel kaynaktan ve kişisel hafıza yasalarından, halk kültürü öğelerini izlemektir.

Arşivlemeye özel teknik olarak ilave edebileceğimiz, Avrupalıların açık hava halk müzelerindeki gelişmişliğidir ki bunlar, kendi orijinal mahallelerinde veya taşındıkları merkezi mahallelerde karşılaştırmalı çalışmalar için binaların bütününe kültürel bir çevre içerisinde korunmuş olduğu Avrupa’daki halk edebiyatı çalışmalarının en ayırt edici müesseseleridir. Bunların ilki, 1891’de Artur Hazelius’un kurduğu büyük İsveç Açık Hava Müzesi’dir. Son on yılda bu fikir Amerika’da yeşerdi ve New York Coopers-town’daki Farmers (çiftçiler) müzesi, Massachusetts Sturbridge’deki Old Sturbridge Village (eski Sturbridge köyü), Vermont Shelburne’deki Old Shelburne (eski Shelburne), Landis’teki Pennsylvania Farm (çiftlik) Müzesi ve Ontario’daki Upper Canadia (yukarı Kanada) müzesi Skansen prensiplerine göre kurulmuştur. Burada, öğrenciler ve aynı zamanda halk, erken dönem Amerikan yaşamı ve bunun ruhuna ait fikirleri araştırabilmektedir.

Avrupa’nın çok fazla etkilediği, Amerikan halk hayatı çalışmaları hareketi,

diğer tüm ülkelerin ve insanların da ihtiyacı olduğu gibi kendisini sürekli yeniden keşfetmelidir. Bu noktada Amerika kültürünü, 20. yüzyılın ortalarındaki hızlı sosyal ve kültürel değişimlerle, uzun vadede geçmişine bakarak anlamlandırılmak gerekmektedir. Amerika şehir ve endüstri hayatı, kendisinin önceki durumunu ancak kırsal ve endüstrileşmemiş öncü Amerika'da görebilir. Televizyonlarda "Western" olarak övgüyle bahsedilen öncü zaman özgün bir şekilde takdir edilmeyi ve belgelenmeyi hak eder. Kırsal geçmişin şimdiki zamana etkisi olan, konuşmalarımız ve şivelerimiz, bölgesel yemeklerimiz ve farklılıklarımız bütünüyle bir çalışmayı hak eder.

Ümit verici olan nokta ise, bizim hala kırsal yaşam hakkında çalışabileceğimiz pek çok malzeme olmasıdır. Örneğin; Avrupalı bilim adamları Appalachia'daki çalışmaya uygun ahşap mimari evlerin, ahırların, ambarların, toplantı evlerinin çokluğuna hayret etmişlerdir. Hafızaları 1880, 1890'lara kadar uzanan otomobil öncesi devirler, kırsal Amerikan yaşamının bozulmamış zamanlarını bile hatırlayabilen bizim "kıdemli vatandaşlar" dediğimiz yaşlı insanlarımızın hafızaları, sadece halk bilimcilerin şarkıları ve sözlü bilgileri için koleksiyon değil aynı zamanda halk hayatı bilim adamlarının kırsal yaşamın geçmişi ile ilgili her bir evre hakkındaki anketleri için de kıymetli birer kaynaktırlar.

Müzelerin, üniversitelerin, devlet ve yerel tarih kurumlarının, küçük ve hatta büyük şehirlerin 19. yüzyılın koloni mimarisi örneklerini koruma, saklama ve eski haline getirmeye çalışmalarını ümit vericidir. Her yıl temmuz ayında yüz binlerce kişinin ziyaret ettiği Pensilvanya Flamenk Halk Şenliği (Pennsylvania Dutch Folk Festival), Kansas'taki "Plattdeutsch" Şenliği, Michigan'daki Holland Dutch Şenliği, Batı Virginia'daki Buckwheat Şenliği, Kuzey Carolina'daki Crafts

Şenliği, Ozark Şenliği ve diğerleri eğitimli turistlerin halk yaşamına ait verileri incelediklerini ve halk şenliklerinin revaçta olduğunu ve ülkenin çeşitli bölgelelerinde ortaya çıktığını gösterir.

Biz Amerika'yı; buraya yerleşen birleşmiş ve iç içe geçmiş Avrupalıların, kültür yükleriyle tek tip ve eş olmayan Amerikan tipi olarak eridiği bir "pota" olarak görmeliyiz. Bugün Amerika için, farklı milletlerden oluşan bir toplum ifadesi kullanılır. Esasen bu kavram, bizim dini ve kültürel farklılıklarımızdan da doğmuştur-bir müşkül tarihsel bir gerçektir ki göçmenlik bize, bir temel din ve inançtan daha fazlasını yani eriyip gitmektense kalarak bölünmeyi vermiştir. Fakat farklı milletlerden olmak da halk kültürleri içerisinde eşit bir gerçekliktir.

Doğal olarak bizler, küçük Avrupa devletlerinin ulusal halk yaşamı çalışmalarını beğenmememiz edemeyiz. Amerikan halk bilimi kelimesi kullanıldığı zaman bu sadece Amerikan halk kültürü anlamına gelmez, bir bütün olarak algılandığında bunun içerisinde, İsveç halk kültürü, İskoç halk kültürü, Burmese halk kültürü ve Japon halk kültüründen bahsedebiliriz. Hatta Amerikalılar ülkelerinin ne kadar geniş olduğunu unutmuyorlar ki; Losangeles'dan Newyork'a uçuş mesafesi 3.000 mil kadar olmakla beraber, Atlantik okyanusunu aşarak Londra'ya uçuş da yine 3.000 mil kadar tutuyor.

Amerikan kültürü Avrupa kültürü kadar eski olmamakla beraber büyük ölçüde bir halk kültürü seviyesine erişmiştir. Avrupa'dan gelen, yanlarında halklarının revaçtaki ve yüksek kültürlerine ait taşınabilir neyi varsa getirerek Amerika'nın geniş arazilerine yerleşen çok değişik tür ve toplumdaki insanlar, komşularıyla kültür alışverişinde bulunarak Amerikan bölgesel kültürlerini oluşturdular. İşte bizim 20. yüzyılda Avrupa halk yaşamı yöntem bilimini kulla-

narak dikey ve yatay olarak inceleyebileceğimiz bunlardır.

Bu Amerikan bölgesel kültürlerinden bazıları nelerdir? Yeni İngiltere (New England) ve onun tutucu protestan-kuzey Amerikalı (puritan-yankee) kültürü, onun yerel tipteki çiftlik evleri, ahırları, toplantı evleri, fırında pişmiş fasulyesi ve haşlanmış akşam yemekleri, yerel ağız ve halk şiveleri bunlardan bazılarıdır. Bu öğeler göçlerle birlikte birçok Amerikan bölgesini etkilemiştir. Orta Atlantik eyaletlerindeki Hollanda Flemenk yerleşim bölgesinde halen evleri, ahır tipleri ile belirli örnekler sunan Hollanda –Amerikan kültürü görülebilir. Güney bölgesi kültürünün birkaç halka ait kültürel değişkeni vardır. Coğrafi izolasyonundan dolayı, Appalacia halk yaşamı bilim adamlarına daha çok malzeme sunar, ama Tidewater, Piedmont, Bluegrass ve Deep South gibi diğer bölgeler de ayırt edici halk yaşamı modelleri sunarlar, aynı zamanda büyük Teksas eyaleti ve Missouri-Arkansas'taki Ozark bölgesi de Güney ve Batı bölgelerindeki halk kültürlerinin buluşup birbirine karıştığı yerler olarak eşit derecede önemlidir.

Fransızca konuşan halk kültürleri Amerikada iki bölgede bulunur; Nova Scotia'daki İngilizler tarafından 18. yüzyılda getirilip yerleştirilen Fransız çiftçileri Luiziana'daki "Cajun" (Acadian) bölgesinde ve çok sayıda Fransız-Kanadalı nüfusun bulunduğu Amerika sınırları içinde Fransız-Kanada gelenekleri, inançlarını uygulamalı olarak çalışma imkanının olduğu New England bölgesindedir. Güneybatı, İspanya tarafından kolonize edilmiş bir bölgedir. Bu bölgenin tarihi halk kültürü, halk yaşamını araştıran bilim adamlarına birçok materyal veren İspanyol, Meksika ve Amerikan yerlilerinin öğelerinin birleşiminden oluşur ki bu kolonilere ait barok kilise mimarisi, çok güçlü bir halk sanatı geleneği olan ahşaptan oyma azizler, Amerikan yerlile-

rinin inançlarıyla Akdeniz Katolik inancının birleşimi olan "santos" ayinleri, çekici yöresel yemekleri ve dikkat çeken Amerikan geleneksel halk tiyatrosu bu kültürlerin yansımasıdır.

Önemli iki diğer durum da vardır. Bunlar Amerikan yerlileri ve zencilerin ırksal azınlık etkisidir. Zencilerin caz ve kilise müziğiyle Amerikan kültürüne yaptıkları ruhani etki, artarak araştırılmaktadır. Amerikan yerlilerinin üzerine de çalışılmalıdır ki zaten yakın geçmişte, bir Amerikan üniversitesinde anlamlı bir başlıkla "Dağlı Adamın Yerleşmesi" isminde bir doktora tezi verilmiştir.

Bölgesel Amerikan halk kültürleri, coğrafi yerleşim ve kültürel etkileşimle oluşan Avrupa'nın etnik mirasıdır. Avrupa halk yaşamı araştırmasını, yöntem biliminde Amerikan sahnesine uyarlamak için örnek vereceğim sahne: Pensilvanya Almanları veya Flemenkleri olarak bilinen Pensilvanya halk kültürüdür. Pensilvanya Alman yerlilerinin nüfusu, İsviçre'deki Almanca konuşan idari bölgelerden ve Fransa'yla birleşik (Alsace-Lorraine) bölge'deki Orta Avrupa'nın değişik bölgelerinden gelmiştir. Almanca konuşan kolonilerin gerçek anlamda göç etmeleri, devrim savaşıdan sonra olmuştur. Bozulmamış ve vahşi kalmış doğaya yerleşen bu koloniciler, Avrupa'dan kendi bakış açılarıyla getirip naklettikleri halk kültürlerini de Amerikan toprağına dikmişlerdir. Coğrafi yoğunlaşmalarından dolayı 20. yüzyılda kendilerine özgü Alman dialektlerini koruyabilme olanağı bulmuşlardı. Dil halk kültürüne şekil veren kavramdır ve elbette bu, Pensilvanya Alman halkı yaşamının neden hala, çalışmalar için uygun olduğunun bir göstergesidir.

Dinsel bakımdan Pensilvanya Almanları karışmışlardır. Esasen protestandılar fakat protestan kiliselerine ve mezheplerine kesin çizgilerle bölünmüşlerdir. Çoğunluğu ekseriyetle Lutherci ve Re-

formcu kilise insanıdır. Dış dünyayla aralarına bir çizgi çeken ve çizginin kendi taraflarında barışçıl, “sade” ve gösterişsiz bir yaşam süren mezhep gurupları, Menonitler, Dunkadlar, ve Amishler, güçlü bir azınlık oluşturmuşlardı. Bütün bu mezhepler Pensilvanya’da hala oldukça canlıdır ve Amerikan kültürünün resmine eklenmişlerdir. Onların sembolü, Amerika’da kilise kurallarını reddetmesiyle bilinen ve reddedişi “dünyevi” yenilikçi diye, antropologlar, sosyologlar, sosyal psikologlar ve diğerleri tarafından çalışılmış. Onun dünyayla olan mücadelesi: Amishman’ların birleşik okulları, sigortaları, sosyal güvenlikleri, elektriği ve otomobilleri reddetmeleridir. Acaba Amerikalılar dedelerinin kültürüne ait olan “tek atlı ve dört tekerlekli arabayı” (horse and buggy); işlevsel olarak bozulmamış Pensilvanya, Ohayo, İndiana, Ayowa and Ontoriyo gibi “eski tip” yerleşimler haricinde görmüşler miydi?

Pensilvanya’nın Flemenkçe konuşan nüfusu kendisini, İngilizce konuşan dünyadan tamamen yalıtılamamıştı. Değişik milletlerden olanlarla evlilik çok yaygındı ve her taraflarında İngiliz, İrlandalı ve İskoç komşuları bulunmaktaydı. Pensilvanya Flemenk yaşamının her devresinde kültürel etkileşimden söz edilebilir. Onyedinci yüzyılda sadece İsviçre Flemenk karışımı olan Rhineland şivesi yerini, İngilizce kelimelerin ve ifadelerin konuşmalara girmesiyle beraber Yüksek Flemenklere ait Amerikan şivesine bıraktı.

Dilde birlik vardı ama dinlerde ayrılıklar söz konusuydu. Bu yüzden ondokuzuncu yüzyılda; birkaç istisnaıyla dışında Pensilvanya Flemenk yaşamlarının içeriği kademeli olarak Amerikanlaştı. Onlar; en yakın örnekleri olan, dini ve etnik temellere dayanan birleşmiş Kanada Fransızları gibi bir politik güç olamadılar. Pensilvanya Almanları kendi aralarında protestanlığın çeşitleriyle o kadar çok bö-

lünmüştür ki, Pensilvanyalıların herkeze bilinen tutuculukları haricinde hiçbir ortak noktada uzlaşamaz oldular. Komşularının “Dilsiz Flemenk” (dump Dutch), “inatçı Flemenk” (stubborn Dutchmen) ve “tuzlama lahana Yankiler” (Sauerkraut Yankees) diye çağırdıkları Flemenkler kendi bildikleri yolda ilerleyerek, seçimlerde başka başka partilere oy verip, komşularıyla markette İngilizce konuşup, kilisede yüksek Flemenk ilahileri söyleyip ama kendi ocaklarında kendi şivelerini kullanmayı sürdürdüler.

Bu meraklı, Avrupalı karışımı kültürlerin; esasen Pensilvanya’nın, halk kültürü seviyesinde Amerika’ya birçok büyük hediyesi olmuştur: (1) Kütük mimarisi, özellikle Pensilvanya bölgesinden çıkmış ve orta Atlantik eyaletlerinden sınırlara doğru yayılmış gibi gözükmektedir; (2) Conestoga vagonu, İngiliz ve Alman Vagon teknik tasarımının birleşimi olan bu vagon özellikle batıdaki yerleşimcilerin nakliye vagonlarının öncü “atlı arabası” (prairie schooner) olmuştur (3) bütün koloniler içindeki en zengin halk sanatı örneklerini ortaya çıkartmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki her büyük müze; takriben 1760’lardan 1830’lara kadar Pensilvanya ve çevresindeki yerleşim bölgelerinde üretilmiş olan “franktur” (Alman kitaplarında eskiden kullanılan harf şekli) denilen dekoratif amaçlı “aydınlatılan” hattatlık örneklerine özel ilgi gösterir.

Amerikalı halk yaşamı bilimadamlarını bekleyen en önemli ödevlerden biri, halk kültürünün kişisel özelliklerine göre yayılım haritasını oluşturmaktır. Michigan, Brown ve başka üniversite merkezlerinde de yapılan dil atlaslarıyla; dil örneklerine iyi bir başlangıç yapıldı. Pensilvanya Alman halk kültürü tamamen analiz edildikten sonra; özellikle onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda Pensilvanya’dan yola çıkarak büyük göçlerin yaşadığı Appalachia, Midwest ve Ontario

gibi Amerikan bölgelerinde onun etkilerini incelemek oldukça enteresan olacaktır.

Daha önce söylediğimiz gibi halk yaşamının ilginç yanı herşeyi kapsamasıdır. İki halk kültürü ögesini ele alalım; kıyafet ve yemekler ve yine bunu bir Amerikan bölgesel halk kültüründe Pensilvanya Almanları üzerinde analiz edelim. Her hangi bir kültürde kıyafet ve yemekler en az halk şarkıları ve halk hikayeleri kadar temeldir.

Bugün Pensilvanya Alman kesiminde; Amerikanın başka her hangi bir bölgesinde olduğundan ve hatta Avrupa'nın bile birçok bölgesindekinden daha fazla sayıda yaşayan halk kıyafeti vardır. Bu kıyafetler "sivil" Pensilvanya; "sivil" Alman ve İsviçre mezheplerini alan Menno-nitler, Brethrenler (Drunkards) ve Amishlerin kıyafetleridir. Erkekler açık kahverengi kıyafetler giyer, yakası az ceketler giyer (ceketler "dünyeviydi") ve geniş ağızlı şapkalar takarlardı; birkaç tutucu mezhep de evli erkeklerin sakal bırakmasında ısrar ediyordu. Kadınlar ise diğer Amerikalı kadınlardan daha çok kürk giyerler, sanki bir topluluk kıyafetiymişcesine önlük takarlar, pelerin ve omuzlarının üstünden göğüslerini örtücek şekilde şal giyer, birçoğuda "örtünme" veya "ibadet örtünmesi" dedikleri, başlarını sıkıca saran küçük beyaz veya siyah renkte şapkalar takarlardı. Bu temel "sade" kıyafetlerin geneline bakarak ortaya çıkan çok çeşitlilik göz önüne alınca, bunun ortaya çıkmasında özellikle mezhepler arasındaki farklı beğenideki renk, sitil ve kesimlerin olduğu görülür. Bu kıyafetler halka ve geleneklere özgüdür. Aynı zamanda Avrupa'daki birçok halk kıyafetinden de farklılık gösterir; aslında bu inançlarını temsil eden kıyafetler sadece tatillerde değil günlük hayatta da giyilirdi. Temel olarak bu kıyafetler "dünyevi ama ona ait olmayan", kendi mukaddes mezheplerinin birliğine, görülebilir şekilde işaret eden, bireyselleşmemiş kı-

yafetlerdi. Pensilvanya Almanları'nın dini halk kıyafetleri üzerinde çalışmalar yaparken onları, esasında derinlere kadar kök salmış inançlarını ve değişik kıyafetli insanları dışlayarak nedeni anlaşılmayan bir gerilim ortaya koyup "dünya" ve "dünyanın insanları" diye ayırdıkları görülüyor.

Dinsel veya mezhepsel kıyafetlere ek olarak; Amerika'daki genel kırsal elbiseler de araştırılabilir; koloniler zamanından bu zamana değin Amerikan çiftçilerinin kıyafetleri, işçi sınıfına ait endüstriyelmiş, artan sayıda teknisyen ve işçi gömlekleriyle, mühendis tipi botlardır. Kıyafetler de kültürün diğer öğeleri gibi kültürün ana içeriğidir.

Pensilvanya Almanları'nın halk yemekleri; kültürlerinin diğer kısımları gibi tamamıyla bir karışım örneği sergiler. Bu yemek kültürünün çekirdeği kıtasal Avrupa'dır. Malumdur ki temel ve sevilen yemekler göçmenler tarafından onsekizinci yüzyılda Rhineland ve İsviçre'den getirilmiştir. Orada, İtalya'nın "makarna" (pasta) kültürüyle birlikte fonksiyonel önemi tasnif edilmiş büyük bir hamur yemekleri çeşitliliği vardır ki bu gerçek bir hamur kültürüdür. Kaynatılmış hamur pek çok yemekle ve pek çok yoldan servis edilir; buharda, fırında veya kaynatılmış erişte gözde yemeklerdir. Pensilvanya'da her zaman Almanların üç favorisi lahana (Sauerkaut), Panhaas ve Schnitz un Gnepp'tir. Sauerkaut açıklamaya ihtiyaç duymaz. Panhaas, İngiliz komşuların, hamur kızartması dedikleri et, mısır yemeği ve kara buğday ununun karışımı olan gözde yemekleridir. Schnitz un Gnepp-jambonla ve hamurla kaynatılan kurumuş elmalar (schnitz), Pensilvanya'nın hala favori yemeklerinden biridir. Yerel durumlar altında diğer yemekler Avrupa'dan getirilmiş ve burada değiştirilmiştir: Örneğin, koyu meyve tatlıları erikten yapılıp, Pensilvanya'da elmaların çok olmasından dolayı bu yemek esas ola-

rak “tereyağlı elma” diye bilinir. Mutlak yemekler İngiliz adalarındaki kendi etnik komşularından ödünç alınır: Örneğin “pie” “turta” için Pensilvanya Almanca’sında bir sözcük yoktur, bu dialekt İngilizce’deki “pie” sözcüğünü “poy” olarak alıp kavramı da kendine mal etmiştir. Bir tür diğer örnek de ilk yerleşim zamanlarından 20. yüzyıla kadar Pensilvanya Almanları arasında gözde yemek olan eski tariflere göre kaynatılmış mısır unu lapasıdır; bu yemek aynı mısır gibi, beyazlarca yerlilerden alınmış olan bir Amerikan yemeğidir.

Bu örnekler Amerika’da coğrafi açıdan sınırlı bir etnik kültüre ait olmasına karşın bütün bölgesel halk kültürlerinde ve etnik alanlarda halk yaşamına ait değerlerin tamamının yatay ve düşey incelemeler için beklemekte olduğu anlamına gelmektedir.

Peki o zaman halk yaşamı çalışmalarının değeri nedir? Ben Amerikan bölgesel halk yaşamına baktığımda üç önemli değer görüyorum. İlk başta; Amerikan yaşamının halk görünüşünü, sadece antropologlar, tarım tarihçileri, bölgesel tarih ve coğrafya dilbilimcileri gibi sadece birkaç bilim dalıyla değil Avrupa’daki gibi üniversiteler seviyesinde halk bilimi çalışmalarıyla birleştirmişlerdir.

İkincisi, halk yaşamı araştırmaları Amerikan tarihini öğretme ve öğrenmeyi zenginleştirmiştir. Esasen devlet okullarında, askeri ve politik evrelerin vurgulandığı 1775’den 1865, 1918 ve 1941 seneleri arası çok doğrusal şekilde öğretilmektedir. Bizim hem tarih, hem edebiyat öğretimimiz yoğunlaşmış olarak geçmişteki “büyük adamlar’a” atıflarda bulunmaktadır. Tarihte Lincoln’ler, edebiyatta Hawthorn’lar olmak üzere birkaç yaratıcı birey üzerine yoğunlaşmıştır. Onların hayatları başkalarını etkilemiş ve insanlık üzerinde simge de olmuş olabilir ama halk bilimi çalışmaları bir bölgenin halk kültürünü; sınırların öbür tarafına da yakla-

şımıyla, Amerikan tarih ve edebiyatının eski düz yapısına sağlıklı ilaveler yapabilir. Bizlerin de öncelikle üstesinden gelmemiz gereken sıkıntı; sadece birkaç eşsiz dehanın yaptıkları üzerine çalışmaktansa, burdaki kültürel değerleri de üstünde çalışmaya layık bulup sonunda geçmişteki yüksek kültürler olan Yunan tapınakları ve gotik katedraller gibi kendi çiftlik evlerimiz, ahırlarımız, köy kiliselerimiz ve toplantı evlerimiz üzerine de çalışmaya başlamaktır. Bizler, atalarımızın hayat tarzlarının hepsine, Amerika’nın geçmişinin “tümüne” bakıp, politika ve savaşların stresli anlatımı yerine, uzun Amerikan yaşam binasını, sabanlarla, harman bölveniyle, mısır soyma kancası ve bloklarıyla, okul evleri ve toplantı evlerini vurgulayabiliriz.

Son olarak, halk yaşamı çalışmalarının en önemli değeri; bu çalışmaların verilerinin belkide bize insan düşüncelerinin menziline; tarih, edebiyat ve diğer kabul edilmiş sınıflardan daha iyi göstermesidir. Bizlere kentleşme ve endüstrileşme öncesi hayatın neye benzediğini gösterirken, paylaştığımız hayatın köklerini izliyoruz. Yine E Estyn Evans sözü: “Bugünü açıklamak için geçmişin bütününe ihtiyaç duyarız” ve Ruth Benedict’in şu sözleriyle de; halk inançları ve kıyafetleri hakkındaki araştırmalarımızın gerçek değerini buluyorlar: Çoğu zaman insan tabiatıyla özdeşleştirilen çağdaş-kentsel eğitilmiş gurubun akla uygun tutumlarının sağlam olmayışı birçok esas malzemeden daha da fazlası olan konukları, canlı yapar.

Belki de bir saban veya harman düveni bizlere iç savaş kılıcından daha fazla şeyler öğretir.